

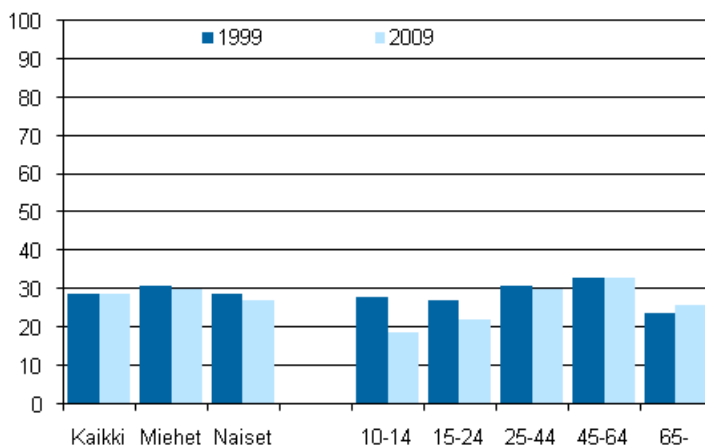
Ajankäyttötutkimus 2009

Osallistuminen ja vapaaehtoistyö

Vapaaehtoistyöhön osallistuminen pysynyt ennallaan 2000-luvulla

Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen mukaan vuonna 2009 vapaaehtoistyötä oli tehnyt 29 prosenttia 10 vuotta täyttäneestä väestöstä. Vapaaehtoistyöhön osallistuminen on kymmenen viime vuoden aikana pysynyt ennallaan koko väestön tasolla. Kuitenkin lasten ja nuorten osallistuminen vapaaehtoistyöhön on huomattavasti vähentynyt. Eniten vapaaehtoistyötä tehdään urheiluseuroissa ja liikuntakerhoissa.

Vapaaehtoistyötä neljän viikon aikana tehneiden osuus sukupuolen ja iän mukaan 1999 ja 2009, 10 vuotta täyttäneet, %

Korkeasti koulutetut tekevät vapaaehtoistyötä matalammin koulutettuja enemmän. Maatalousyrittäjillä vapaaehtoistyön tekeminen on lisääntynyt huomattavasti. He tekevät vapaaehtoistyötä enemmän kuin mikään muu sosioekonominen ryhmä. Muut yrittäjät ja ylemmät toimihenkilöt tekevät myös runsaasti vapaaehtoistyötä.

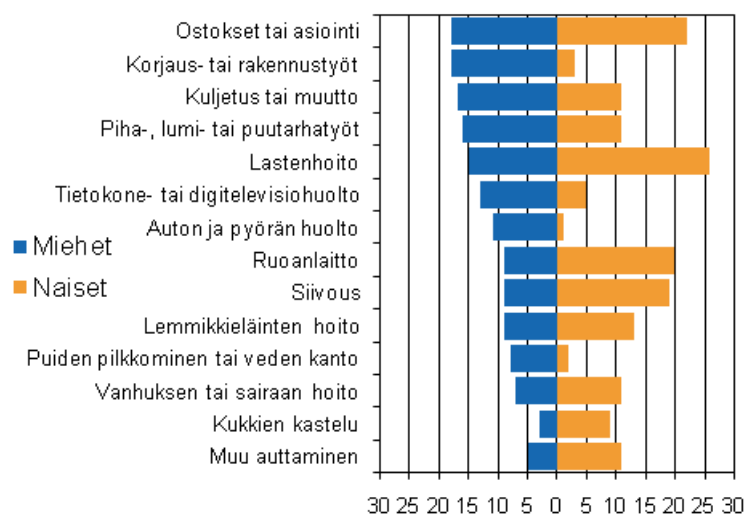
Miehet osallistuvat urheiluseurojen ja liikuntakerhojen, asuinalueyhdistysten, kylätoimikuntien ja taloyhtiöiden, luonto- ja ympäristöyhdistysten sekä erilaisten harrastusjärjestöjen vapaaehtoistyöhön

enemmän kuin naiset. Naiset taas osallistuvat sosiaali- ja terveysjärjestöjen, uskonnollisten yhdistysten, maa- ja kotitalousalojen neuvontajärjestöihin sekä koulun ja päiväkodin vanhempain toimintaan miehiä enemmän.

Ystävien ja naapurien auttaminen yleistä

59 prosenttia vastaajista oli auttanut toista kotitaloutta ajankäyttötutkimusta edeltäneen neljän viikon aikana. Useimmin oli autettu ystäviä, työtovereita tai naapureita. Naiset auttoivat useimmiten lastenhoidossa, ostoksissa, ruoanlaitossa ja siivouksessa. Miehet puolestaan auttoivat korjaus- ja rakennustyöissä, kuljetuksissa ja muutoissa sekä ostoksissa ja asioinneissa.

Miesten ja naisten antama apu neljän viikon aikana 2009, 10 vuotta täyttäneet, %

Lähes puolet oli saanut apua kotitalouteensa liittyvissä töissä tuttavalta, sukulaiselta tai naapurilta tutkimusta edeltäneen neljän viikon aikana. Eniten apua saivat omaa kotitalouttaan hoitavat, ja eniten apua saatiin lastenhoidossa. Korkeasti koulutettujen kotitaloudet saivat enemmän apua kuin vähemmän koulutetut.

Työlliset ja työttömät auttavat suunnilleen yhtä usein, mutta työttömien kotitaloudet saavat työllisiä vähemmän apua. Eläkeläisten ja pitkäaikaissairaiden kotitaloudet saavat apua vähemmän kuin kotitaloudet keskimäärin.

Sisälllys

1. Johdanto.....	5
2. Vapaaehtoistyöhön osallistuminen, epävirallinen auttaminen ja luottamus.....	6
2.1. Vapaaehtoistyöhön osallistuminen melko yleistä.....	6
2.2. Eniten vapaaehtoistyötä tehtiin urheiluseuroissa ja liikuntakerhoissa.....	7
2.3. Lasten ja nuorten osallistuminen vapaaehtoistyöhön huomattavasti vähentynyt.....	7
2.4. Maatalousyrittäjillä paljon vastuu- ja luottamustehtäviä.....	8
2.5. Ystäviä, naapureita ja työtovereita autetaan eniten.....	9
2.6. Työttömien ja eläkeläisten kotitaloudet saivat vähemmän apua kuin muut.....	11
2.7. Ylemmät toimihenkilöt luottivat eniten ihmisiin yleisesti.....	12
2.8. Kansalaisyhteiskunta ja sosiaalinen pääoma.....	13

Taulukot

Liitetaulukot

Liitetaulukko 1. Vastuu- ja luottamustehtävät 1999 ja 2009, 15 vuotta täyttäneet, miehet ja naiset yhteensä, %	14
Liitetaulukko 2. Vapaaehtoistyötä tehneiden osuus sukupuolen ja iän mukaan 1999 ja 2009, miehet ja naiset yhteensä, %	15
Liitetaulukko 3. Vapaaehtoistyötä tehneiden osuus sukupuolen, koulutusasteen ja sosioekonomisen aseman mukaan 1999 ja 2009, 15 vuotta täyttäneet, miehet ja naiset yhteensä, %	16
Liitetaulukko 4. Toista kotitaloutta neljän viikon aikana auttaneiden osuus sukupuolen ja iän mukaan 1999 ja 2009, miehet ja naiset yhteensä, %	17
Liitetaulukko 5. Toista kotitaloutta neljän viikon aikana auttaneiden osuus sukupuolen, koulutusasteen ja sosioekonomisen aseman mukaan 1999 ja 2009, 15 vuotta täyttäneet, miehet ja naiset yhteensä, %	17
Liitetaulukko 6. Keitä auttanut neljän viikon aikana 1999 ja 2009, miehet ja naiset yhteensä, %	18
Liitetaulukko 7. Kotitalouteen yksityiseltä henkilöltä neljän viikon aikana apua saaneiden osuus 1999 ja 2009 sukupuolen, koulutuksen ja sosioekonomisen aseman mukaan, 15 vuotta täyttäneet, miehet ja naiset yhteensä, %	19
Liitetaulukko 8. Kotitalouteen palvelua neljän viikon aikana ostaneiden osuus 2009 sukupuolen, koulutusasteen ja sosioekonomisen aseman mukaan, 15 vuotta täyttäneet, miehet ja naiset yhteensä, %	20
Liitetaulukko 9. Yleisesti ottaen ihmisiin voi luottaa 2002 ja 2009, 15 vuotta täyttäneet, miehet ja naiset yhteensä, %	21
Liitetaulukko 10. Luotan useimpiin asuinalueeni ihmisiin 2002 ja 2009, 15 vuotta täyttäneet, miehet ja naiset yhteensä, %	23
Liitetaulukko 11. Kaltaisellani ihmisellä ei ole mitään sananvaltaa siihen, mitä valtiovalta tekee 2002 ja 2009, 15 vuotta täyttäneet, miehet ja naiset yhteensä, %	25

Kuviot

Kuvio 1. Vapaaehtoistyötä neljän viikon aikana tehneiden osuus sukupuolen ja iän mukaan 1999 ja 2009, 10 vuotta täyttäneet, %.....	6
Kuvio 2. Vapaaehtoistyötä neljän viikon aikana tehneiden osuus koulutuksen ja sosioekonomisen aseman mukaan 1999 ja 2009, 15 vuotta täyttäneet, %.....	7
Kuvio 3. Vapaaehtoistyötä urheiluseurassa tai liikuntakerhossa neljän viikon aikana tehneiden osuus sukupuolen ja iän mukaan 1999 ja 2009, 10 vuotta täyttäneet, %.....	8
Kuvio 4. Vastuu- tai luottamustehtävät 1999 ja 2009, 15 vuotta täyttäneet, %.....	9

Kuvio 5. Toista kotitaloutta neljän viikon aikana auttaneiden osuus sukupuolen ja iän mukaan 1999 ja 2009, 10 vuotta täyttäneet, %.....	10
Kuvio 6. Toista kotitaloutta neljän viikon aikana auttaneiden osuus koulutuksen ja sosioekonomisen aseman mukaan 1999 ja 2009, 15 vuotta täyttäneet, %.....	10
Kuvio 7. Miesten ja naisten antama apu neljän viikon aikana 2009, 10 vuotta täyttäneet, %.....	11
Kuvio 8. Kotitalouden saama epävirallinen apu neljän viikon aikana 2009, %.....	11
Kuvio 9. Apua yksityiseltä henkilöltä neljän viikon aikana saaneiden osuus sukupuolen, koulutuksen ja sosioekonomisen aseman mukaan 1999 ja 2009, 15 vuotta täyttäneet, %.....	12
Laatuseloste: Ajankäyttötutkimus 2009, osallistuminen ja vapaaehtoistyö.....	27

1. Johdanto

Julkaisussa tarkastellaan vapaaehtoistyöhön osallistumista, toiseen kotitalouteen kohdistuvaa epävirallista auttamista ja luottamusta sekä niissä tapahtuneita muutoksia. Kyseisiä ilmiöitä tarkastellaan väestöryhmittäin. Julkaisun tiedot perustuvat vuosien 1999 ja 2009 ajankäyttötutkimusten haastatteluaineistoihin. Luottamusta koskevien tietojen vertailuaineistona käytetään Tilastokeskuksen vuoden 2002 vapaa-aikatutkimusta (<http://tilastokeskus.fi/til/vpa/index.html>).

Tilastokeskus on tehnyt koko väestöä koskevia ajankäyttötutkimuksia vuosina 1979, 1987–1988, 1999–2000 ja 2009–2010. Kaksi viimeisintä aineistoa on kerätty Eurostatin suositusten mukaisesti kotitalouksittain. Haastattelut tehtiin tietokoneavusteisina käynti- ja puhelinhaastatteluina. Kaksi ensimmäistä tutkimusta tehtiin yksilöotoksille. Vapaa-aikatutkimuksessa aineistot kerättiin yksilöotoksina. Vuoden 2009 ajankäyttötutkimuksen vapaa-aikaa koskeviin kysymyksiin vastasi 4 645 henkilöä.

Vuoden 2009 ajankäyttötutkimuksen haastatteluaineistoon liittyviä tietoja on julkistettu 27.1. ja 25.5.2011 tilaston kotisivulla (www.tilastokeskus.fi/ajankayttotutkimus).

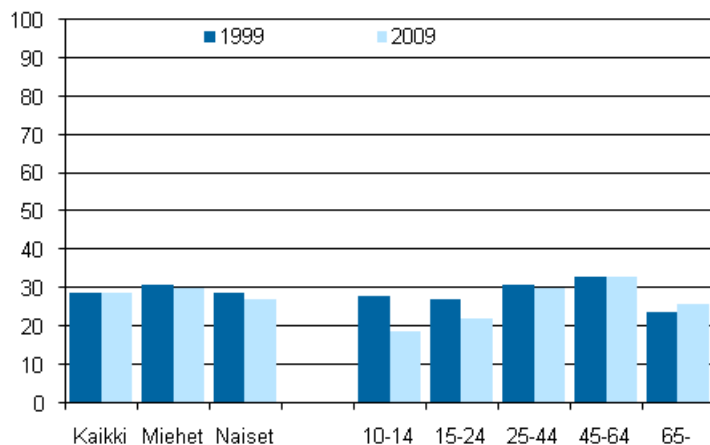
2. Vapaaehtoistyöhön osallistuminen, epävirallinen auttaminen ja luottamus

2.1. Vapaaehtoistyöhön osallistuminen melko yleistä

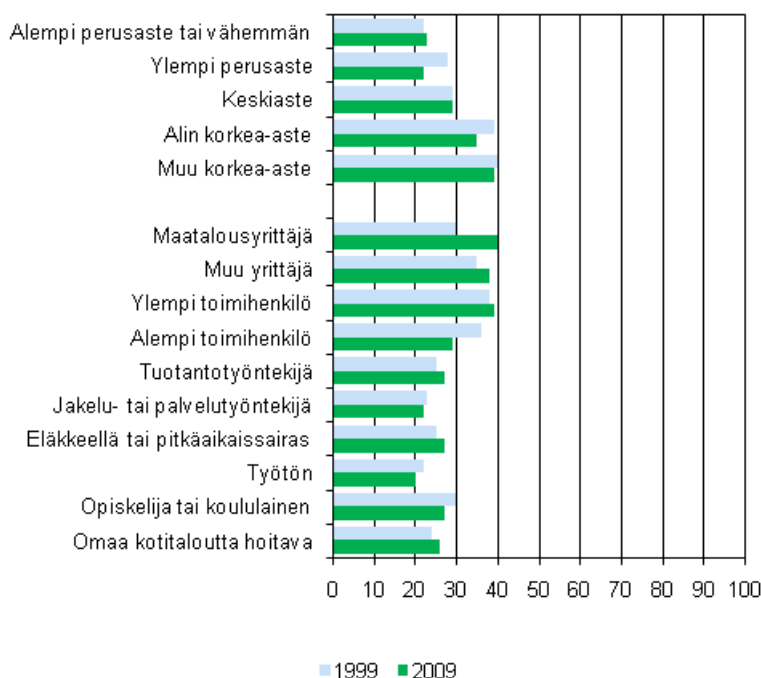
Vapaaehtoistyö on osa kansalaisyhteiskuntaa (Yeung 2002, 12). Vapaaehtoistyötä on tutkimuksissa perinteisesti määritelty palkattomuuden ja vapaaehtoisuuden kautta; kyseessä on palkaton ja pakottamaton toiminta, jota tehdään toisten ihmisten tai yhteisön eduksi (Pessi ja Oravasaari 2010, 9). Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksessa vastaajille esitetyn määritelmän mukaan vapaaehtoistyö voi olla esimerkiksi sihteerinä toimimista, rahan keräämistä, liikunnanohjausta, ystäväpalvelua tai jotain muuta vastaavaa järjestettyä toimintaa. Vuoden 2009 tulosten perusteella vapaaehtoistyöhön osallistuminen on viimeisen kymmenen vuoden aikana pysynyt samana. 10 vuotta täyttäneestä väestöstä vajaa kolmannes (29 %) oli tehnyt vapaaehtoistyötä tutkimusta edeltäneen neljän viikon aikana, ja viimeisen 12 kuukauden aikana lähes 40 prosenttia.

Miehet tekivät vapaaehtoistyötä hieman enemmän kuin naiset, mutta erot olivat vähäisiä. Ikäryhmittäin tarkasteltaessa eniten vapaaehtoistyötä tekivät keski-ikäiset (45–64-vuotiaat). Korkeasti koulutetut tekivät vapaaehtoistyötä matalammin koulutettuja enemmän. Sosioekonomisen aseman mukaan tarkasteltaessa maatalousyrittäjillä vapaaehtoistyön tekeminen oli voimakkaasti lisääntynyt, ja he tekivät vapaaehtoistyötä eniten. Myös muut yrittäjät ja ylemmät toimihenkilöt tekivät runsaasti vapaaehtoistyötä. Alueelliset erot eivät olleet suuria, mutta Länsi-Suomessa ja erityisesti maaseudulla osallistuttiin vapaaehtoistyöhön hieman enemmän kuin muualla.

Kuvio 1. Vapaaehtoistyötä neljän viikon aikana tehneiden osuus sukupuolen ja iän mukaan 1999 ja 2009, 10 vuotta täyttäneet, %

Kuvio 2. Vapaaehtoistyötä neljän viikon aikana tehneiden osuus koulutuksen ja sosioekonomisen aseman mukaan 1999 ja 2009, 15 vuotta täyttäneet, %

Kuvio korjattu 21.9.2011.

2.2. Eniten vapaaehtoistyötä tehtiin urheiluseuroissa ja liikuntakerhoissa

Eniten vapaaehtoistyötä tehtiin urheiluseuroissa ja liikuntakerhoissa. Myös asuinalueyhdistyksissä, kylätoimikunnissa tai taloyhtiöissä tehtävä vapaaehtoistyö oli suhteessa muihin vapaaehtoistyön muotoihin suosittua sekä miehillä (8 %) että naisilla (6 %). Yleisesti osallistuttiin myös uskonnollisten yhdistysten ja seurakuntien (4 %) sekä erilaisten harrastusjärjestöjen (5 %) vapaaehtoistyöhön.

Sukupuolella on merkitystä siinä, minkä tyyppiseen vapaaehtoistyöhön osallistutaan. Tässä ei ole tapahtunut muutoksia viimeisen 10 vuoden aikana. Miehet osallistuivat urheiluseurojen ja liikuntakerhojen, asuinalueyhdistysten, kylätoimikuntien ja taloyhtiöiden, luonto- ja ympäristöyhdistysten sekä erilaisten harrastusjärjestöjen vapaaehtoistyöhön enemmän kuin naiset. Naiset taas osallistuivat sosiaali- ja terveysjärjestöjen, uskonnollisten yhdistysten, maa- ja kotitalousalojen neuvontajärjestöihin sekä koulun ja päiväkodin vanhempaintoimintaan enemmän kuin miehet. Pääkkösen (2010, 106) mukaan samantapaisia sukupuolen mukaisia eroja on havaittu myös Kanadassa ja Australiassa.

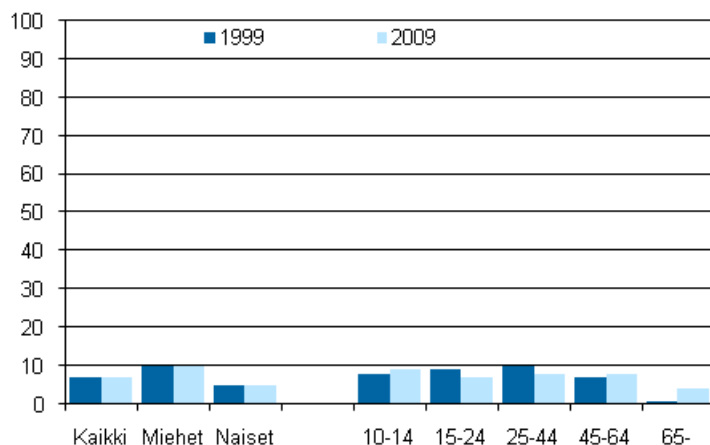
2.3. Lasten ja nuorten osallistuminen vapaaehtoistyöhön huomattavasti vähentynyt

Vaikka koko väestön tasolla vapaaehtoistyön tekemisessä ei näytä tapahtuneen muutoksia viimeisen 10 vuoden aikana, yksi muutos on selkeä; lasten ja nuorten osalta vapaaehtoistyön tekeminen oli huomattavasti vähentynyt. Kun vielä 10 vuotta sitten lähes kolmannes (28 %) 10–14-vuotiaista osallistui vapaaehtoistyöhön, vuonna 2009 osallistui tämän ikäisistä enää alle viidesosa (19 %). Myös 15–24-vuotiaiden osallistuminen vapaaehtoistyöhön oli vähentynyt. Sen sijaan 65 vuotta täyttäneet tekivät vapaaehtoistyötä enemmän kuin 10 vuotta sitten.

10–14-vuotiaat osallistuivat eniten urheiluseurojen ja liikuntakerhojen parissa tehtävään vapaaehtoistyöhön. Heidän osuutensa on viimeisen 10 vuoden aikana hieman lisääntynyt. Heistä hieman harvempi kuin joka kymmenes osallistui kyseiseen vapaaehtoistyöhön. Urheiluseurojen parissa tehtävään vapaaehtoistyöhön osallistuttiin suunnilleen samalla tavoin kaikissa ikäryhmissä. Ainoastaan 65 vuotta täyttäneet osallistuivat

urheiluseurojen parissa tehtävään vapaaehtoistyöhön vähemmän kuin muut ikäryhmät, mutta heidän osuutensa oli viimeisen 10 vuoden aikana eniten lisääntynyt.

Kuvio 3. Vapaaehtoistyötä urheiluseurassa tai liikuntakerhossa neljän viikon aikana tehneiden osuus sukupuolen ja iän mukaan 1999 ja 2009, 10 vuotta täyttäneet, %

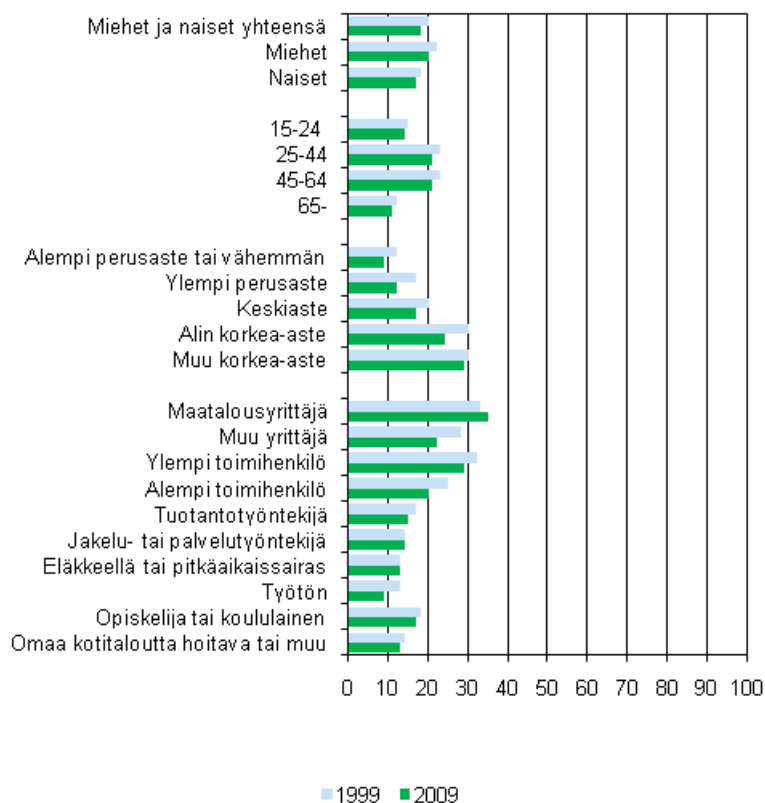
Poliittisissa puolueissa ja ammatillisissa yhdistyksissä vapaaehtoistyötä tekivät eniten keski-ikäiset, 45–64-vuotiaat, ja heistäkin vain neljä prosenttia. Muissa ikäryhmissä osallistuneita oli vain noin prosentti. Myös kulttuuri- ja taidejärjestöissä sekä muissa harrastuspiireissä vapaaehtoistyötä tekivät eniten 45–64-vuotiaat. 65 vuotta täyttäneet naiset olivat aktiivisia erityisesti uskonnollisissa yhdistyksissä ja seurakunnissa sekä sosiaali- ja terveysjärjestöissä tehtävässä vapaaehtoistyössä.

Vapaaehtoistyön tekeminen erilaisissa harrastuspiireissä oli lisääntynyt viimeisen 10 vuoden aikana kaikissa ikäryhmissä. Myös muiden tutkimustulosten perusteella on nähtävissä, että erilaisiin vapaa-ajan harrastuksiin liittyvät yhdistykset ovat parantaneet asemiaan tarkasteltaessa sekä yhdistysten perustamislukuja että osallistumisaktiivisuutta, samalla kun erilaiset poliittiset ja ammatilliset yhdistykset ovat menettäneet kannatustaan (Siisiäinen & Kankainen 2009, 111, Hanifi 2006, 36).

2.4. Maatalousyrittäjillä paljon vastuu- ja luottamustehtäviä

Vastuu- tai luottamustehtäviä yhdistyksissä tai muualla oli vajaalla viidenneksellä (18 %) 15 vuotta täyttäneistä, miehillä hieman enemmän kuin naisilla. 65 vuotta täyttäneistä vain noin joka kymmenennellä oli vastuu- tai luottamustehtäviä. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneista 29 prosentilla oli vastuu- ja luottamustehtäviä. Sosioekonomisen aseman mukaan tarkasteltaessa vastuu- ja luottamustehtäviä oli eniten maatalousyrittäjillä (35 %) ja ylemmillä toimihenkilöillä (29 %).

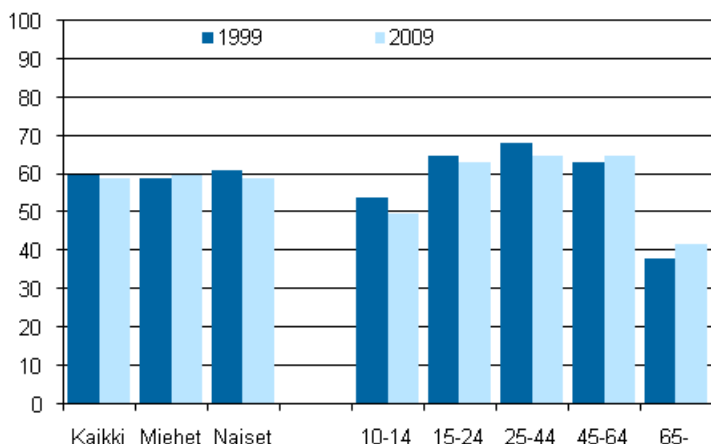
Kuvio 4. Vastuu- tai luottamustehtävät 1999 ja 2009, 15 vuotta täyttäneet, %

2.5. Ystäviä, naapureita ja työtovereita autetaan eniten

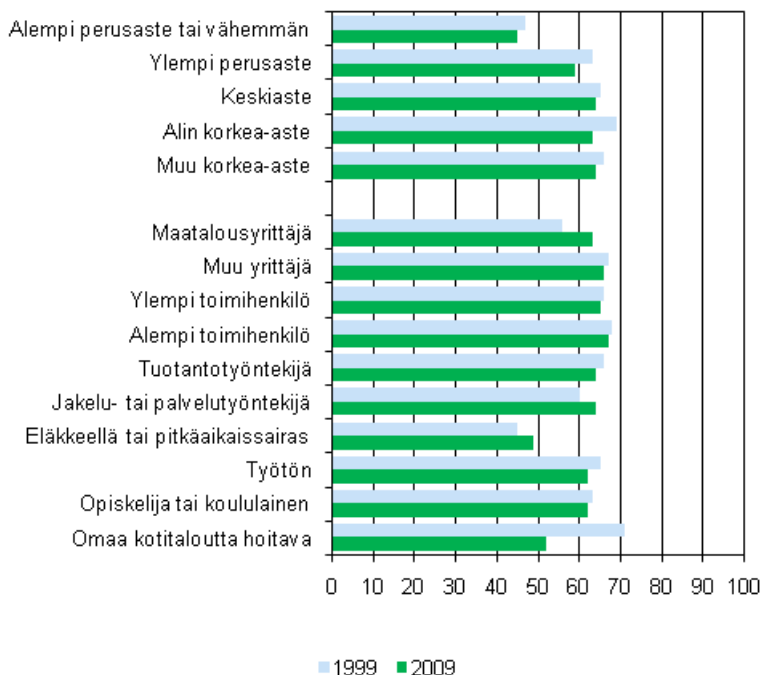
Ilman järjestön tukea toista kotitaloutta oli auttanut ilmaiseksi tai pientä korvausta vastaan 59 prosenttia vastaajista tutkimusta edeltäneen neljän viikon aikana. Määrä oli suunnilleen sama kuin 10 vuotta sitten. Miehet ja naiset olivat auttaneet suunnilleen yhtä paljon. Työikäiset (25–64-vuotiaat) olivat auttaneet eniten (65 %). Vaikka 65 vuotta täyttäneet antoivat apua vähemmän kuin muut ikäryhmät, heidän osuutensa oli viimeisen 10 vuoden aikana lisääntynyt. Sen sijaan lapset ja nuoret (10–24-vuotiaat) antoivat apua vähemmän kuin 10 vuotta sitten.

Kuvio 5. Toista kotitaloutta neljän viikon aikana auttaneiden osuus sukupuolen ja iän mukaan 1999 ja 2009, 10 vuotta täyttäneet, %

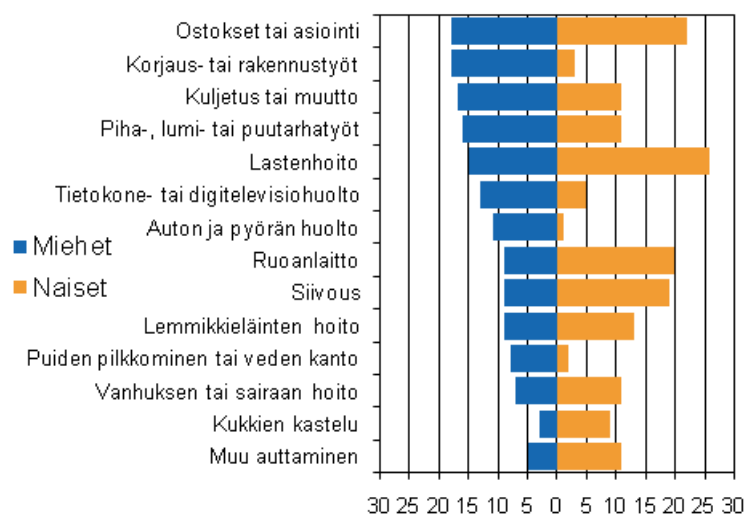
Työlliset antoivat epävirallista apua eniten. Vielä 10 vuotta sitten apua antoivat eniten omaa kotitaloutta hoitavat. Ammattiryhmien välillä ei ollut merkittävää eroa, eikä myöskään viimeisen 10 vuoden aikana ole tapahtunut suuria muutoksia. Maatalousyrittäjät antoivat apua enemmän kuin 10 vuotta sitten. Sen sijaan omaa kotitaloutta hoitavien kohdalla avun antajien määrä oli laskenut jyrkästi. Vain eläkkeellä olevat tai pitkäaikaissairaat antoivat apua vähemmän kuin omaa kotitaloutta hoitavat. Kuitenkin eläkkeellä olevilla epävirallinen auttaminen oli lisääntynyt viimeisen 10 vuoden aikana.

Kuvio 6. Toista kotitaloutta neljän viikon aikana auttaneiden osuus koulutuksen ja sosioekonomisen aseman mukaan 1999 ja 2009, 15 vuotta täyttäneet, %

Miesten ja naisten antama apu eroaa sisällöltään samankaltaisesti kuin kotitöiden tekeminen yleensäkin. Naiset autoivat useimmiten lastenhoidossa, ostoksissa, ruoanlaitossa ja siivouksessa. Miehet puolestaan autoivat korjaus- ja rakennustöissä, kuljetuksissa ja muutoissa sekä ostoksissa ja asioinneissa.

Kuvio 7. Miesten ja naisten antama apu neljän viikon aikana 2009, 10 vuotta täyttäneet, %

Se, ketä autettiin, riippui lähinnä auttajien iästä. Useimmin oli autettu ystäviä, työtovereita tai naapureita. Lähes kolmasosa 25–44-vuotiaista oli auttanut omia tai puolison vanhempia. 45–64-vuotiaat auttoivat omia tai puolison vanhempia enemmän kuin 10 vuotta sitten, mikä lienee seurausta väestön ikääntymisestä. Lastenlapsia oli auttanut hieman useampi kuin joka kymmenes 65 vuotta täyttäneistä, eikä tässä ole juuri tapahtunut muutoksia viimeisen 10 vuoden aikana.

2.6. Työttömien ja eläkeläisten kotitaloudet saivat vähemmän apua kuin muut

Lähes puolet (49 %) ajankäyttötutkimukseen vastaajista oli saanut apua kotitalouteensa liittyvissä töissä tuttavalta, sukulaiselta tai naapurilta ajankäyttötutkimusta edeltäneen neljän viikon aikana. Määrä oli sama kuin 10 vuotta sitten. Yleisimmin apua oli saatu lastenhoidossa. Eniten apua olivat saaneet omaa kotitaloutta hoitavat. Työllisten ja työttömien välillä ei juuri ollut eroa avun antamisessa, mutta työttömien kotitaloudet saivat vähemmän apua kuin työllisten. Myös eläkeläisten ja pitkäaikaissairaiden kotitaloudet saivat apua vähemmän kuin kotitaloudet keskimäärin. Korkeasti koulutettujen kotitaloudet saivat enemmän apua kuin vähemmän koulutettujen, ja sosioekonomisen aseman mukaan tarkasteltaessa yrittäjien ja ylempien toimihenkilöiden kotitaloudet saivat apua enemmän kuin työntekijäammateissa toimivien kotitaloudet.

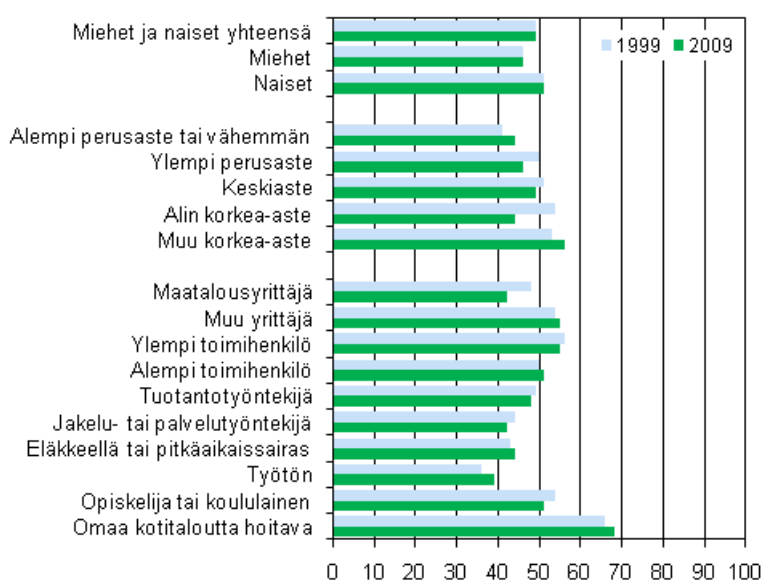
Kuvio 8. Kotitalouden saama epävirallinen apu neljän viikon aikana 2009, %

Ajankäyttötutkimuksessa kysyttiin myös, oliko vastaajan kotitalouteen ostettu palveluja joltakin yritykseltä, kunnalta tai järjestöltä tutkimusta edeltäneen neljän viikon aikana. 27 prosenttia vastaajista oli ostanut jotakin palvelua kotitalouteensa liittyvään työhön. Eniten palveluja olivat ostaneet korkeasti koulutetut, yrittäjät ja ylempät toimihenkilöt.

Vaikka lastenhoitoon saatiin apua eniten, vain prosentti vastaajista oli ostanut lastenhoitopalveluja. Eniten lastenhoitopalveluja olivat ostaneet maatalousyrittäjät (7 %). Siivouspalveluja oli ostanut kuusi prosenttia väestöstä, ja 65 vuotta täyttäneistä 12 prosenttia. 65 vuotta täyttäneistä 16 prosenttia oli saanut sukulaiselta tai tuttavalta siivousapua. 65 vuotta täyttäneistä seitsemän prosenttia oli ostanut ruoanlaittopalveluja, ja prosenttiosuus oli sama kuin ruoanlaittoavun saamisessa. Näyttää siltä, että ikääntyneille ostopalvelut tarjoavat sukulaisten tai tuttavien antamalle avulle vaihtoehdon tai täydentävät saatua apua.

Kuvio 9. Apua yksityiseltä henkilöltä neljän viikon aikana saaneiden osuus sukupuolen, koulutuksen ja sosioekonomisen aseman mukaan 1999 ja 2009, 15 vuotta täyttäneet, %

2.7. Ylemmät toimihenkilöt luottivat eniten ihmisiin yleisesti

Tilastollisissa tutkimuksissa luottamus on yksi keskeinen sosiaalisen pääoman indikaattori. Luottamuksen teoriassa erotetaan ihmisten välinen luottamus instituutioiden ja sopimusten luomasta luottavaisuudesta. Ihmisten välinen luottamus erotellaan usein yleistyneeseen eli muihin kuin ennestään tuttuihin henkilöihin kohdistuvaan luottamukseen, sekä erityiseen luottamukseen, joka kohdistuu samaan verkostoon kuuluviin ihmisiin, kuten perheenjäseniin, ystäviin, naapureihin, työtovereihin ja muihin tuttaviin. (Iisakka 2006, 25.)

Ajankäyttötutkimukseen sisältyvät luottamusta mittaavat väittämät mahdollistavat luottamuksen eri muotojen tarkastelemisen. Samoja väittämiä on käytetty myös vuoden 2002 vapaa-aikatutkimuksessa. Yleistynyttä luottamusta kuvaa väittämä ”Yleisesti ottaen ihmisiin voi luottaa”. Koko väestön tasolla 85 prosenttia oli vähintään jokseenkin samaa mieltä kyseisestä väittämästä, ja täysin samaa mieltä oli neljännes. Eniten yleistynyttä luottamusta oli ylempillä toimihenkilöillä, joista 94 prosenttia oli vähintään jokseenkin samaa mieltä kyseisestä väittämästä, ja täysin samaa mieltä oli lähes kolmannes (30 %).

Erityistä eli omaan lähipiiriin kohdistuvaa luottamusta mitattiin väittämällä ”Luotan useimpiin asuinalueeni ihmisiin”. Koko väestön tasolla 87 prosenttia oli vähintään jokseenkin samaa mieltä kyseisestä väittämästä, ja täysin samaa mieltä oli 40 prosenttia. Miehet luottivat oman asuinalueensa ihmisiin enemmän kuin naiset. Eniten oman asuinalueensa ihmisiin luottivat maatalousyrittäjät ja yleensäkin maaseudulla asuvat ihmiset.

Luottamusta instituutioihin mitattiin väittämällä ”Kaltaisellani ihmisellä ei ole mitään sananvaltaa siihen, mitä valtiovalta tekee”. Koko väestön tasolla 57 prosenttia oli kyseisestä väitteestä vähintään jokseenkin samaa mieltä, ja täysin samaa mieltä oli 28 prosenttia. Instituutioihin ja omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa luottivat eniten nuoret aikuiset (25–44-vuotiaat), korkeasti koulutetut ja ylemmät toimihenkilöt.

2.8. Kansalaisyhteiskunta ja sosiaalinen pääoma

Kansalaisyhteiskuntaa koskevan keskustelun yksi tärkeimpiä käsitteitä on sosiaalinen pääoma. Sille ei ole olemassa yhtenäistä määritelmää, mutta tavallisimmin sen ajatellaan koostuvan sosiaalisista verkostoista, vastavuoroisuuden normeista ja luottamuksesta. Ongelmana on, että sosiaalinen pääoma ei tutkimusten mukaan jakaudu väestössä tasaisesti, vaan kasautuu tietyille ryhmille (Sanaksenaho 2006).

Vapaaehtoistyöhön osallistuminen on Suomessa kansainvälisesti verrattuna korkealla tasolla, ja vapaaehtoistyöhön osallistutaan yhtä yleisesti kuin 10 vuotta sitten. Lasten ja nuorten osallistuminen vapaaehtoistoimintaan on kuitenkin viimeisen 10 vuoden aikana huomattavasti vähentynyt, ja tämä kehityssuunta saattaa asettaa vapaaehtoistyölle haasteita tulevaisuudessa.

Vapaaehtoistyöhön osallistumisen muodot eivät ole viimeisen 10 vuoden aikana oleellisesti muuttuneet. Jo 1980-luvulta lähtien on ollut nähtävissä suuntaus pois päin puoluepoliittisesta ja ammattijärjestöosallistumisesta kohti vapaa-ajan harrastustoimintaa ja erityisesti urheilu- ja liikuntaseuratoimintaa, ja tämä muutos näkyy selvästi myös vapaaehtoistyössä.

Vapaaehtoistyöhön osallistuminen on yhteydessä korkeaan sosioekonomiseen asemaan ja koulutukseen. On kuitenkin huomionarvoista, että vuoden 2009 ajankäyttötutkimuksen mukaan maatalousyrittäjät osallistuivat kaikkein aktiivisimmin vapaaehtoistyöhön, heillä oli eniten vastuu- ja luottamustehtäviä ja he myös luottivat erityisesti oman lähipiiriinsä ihmisiin enemmän kuin muut väestöryhmät.

Sosiaalisen pääoman kasautumisesta voi havaita viitteitä myös tarkasteltaessa epävirallista, tuttujen kesken tapahtuvaa auttamista. Nuorimmat ja vanhimmat auttoivat muita vähiten. Työllisten välillä ei ollut suuria eroja avun antamisen suhteen. Kuitenkin korkeasti koulutettujen ja ylempien toimihenkilöiden kotitaloudet saivat eniten apua, kun taas työntekijäammateissa toimivien, työttömien ja eläkkeellä olevien kotitaloudet saivat apua vähiten. Kärjistäen voidaan sanoa, että sukulaisten ja ystävien mahdollisuus auttaa on heikointa siellä missä sitä eniten tarvittaisiin. Toimiva kansalaisyhteiskunta eli järjestöjen kautta tapahtuva vapaaehtoistyö ja epävirallinen, ystävien, sukulaisten ja tuttavien kesken tapahtuva auttamistyö on monin tavoin tärkeää. Se kuitenkin vain täydentää hyvinvointivaltion peruspalveluita, mutta ei voi niitä korvata.

Lähteet:

- Hanifi, R. 2006. Sosiaalinen, kulttuurinen ja poliittinen osallistuminen ja luottamus. Teoksessa: Sosiaalinen pääoma Suomessa. Tilastokatsaus. Toim. L. Iisakka. Tilastokeskus, Helsinki.
- Iisakka, L. 2006. Sosiaalinen pääoma ja luottamus. Teoksessa: Sosiaalinen pääoma Suomessa. Tilastokatsaus. Toim. L. Iisakka. Tilastokeskus, Helsinki.
- Pessi, A.B. — Orvasaari, T. 2010. Kansalaisjärjestötoiminnan ytimessä. Tutkimus RAY:n avustamien sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoiminnasta. Avustustoiminnan raportteja 23. RAY, Helsinki.
- Pääkkönen, H. 2010. Perheiden aika ja ajankäyttö. Tutkimuksia kokonaistyöajasta, vapaaehtoistyöstä, lapsista ja kiireestä. Tutkimuksia 254. Tilastokeskus, Helsinki.
- Sanaksenaho, S. 2006. Eriarvoisuus ja luottamus 2000–luvun taitteen Suomessa. Bourdieulainen näkökulma. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 285, Jyväskylä.
- Siisiäinen, M. — Kankainen, T. 2009. Järjestötoiminnan kehitys ja tulevaisuudennäkymät Suomessa. Teoksessa: Suomalaiset osallistujina. Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen. Oikeusministeriön julkaisuja 2009:5, Helsinki.
- Yeung, A.B. 2002. Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa — ihanteita vai todellisuutta? Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry, Helsinki.

Liitetaulukot

Liitetaulukko 1. Vastuu- ja luottamustehtävät 1999 ja 2009, 15 vuotta täyttäneet, miehet ja naiset yhteensä, %

15 VUOTTA TÄYTTÄNEET			On vastuu- ja luottamustehtäviä	Ei ole vastuu- tai luottamustehtäviä	N (painot.)	
Sukuoli	Miehet ja naiset yhteensä	1999	20	80	5489	
		2009	18	82	4403	
	Miehet	1999	22	78	2560	
		2009	20	80	2053	
	Naiset	1999	18	82	2930	
		2009	17	83	2350	
Ikä	15-24 vuotta	1999	15	85	807	
		2009	14	86	628	
	25-44 vuotta	1999	23	77	1893	
		2009	21	79	1303	
	45-64 vuotta	1999	23	77	1795	
		2009	21	79	1589	
	65- vuotta	1999	12	88	995	
		2009	11	89	883	
	Koulutusaste	Alempi perusaste tai vähemmän	1999	12	88	1465
			2009	9	91	759
Ylempi perusaste		1999	17	83	690	
		2009	12	87	612	
Keskiaste		1999	20	80	1948	
		2009	17	83	1766	
Alin korkea-aste		1999	30	70	733	
		2009	24	76	472	
Muu korkea-aste		1999	30	70	608	
		2009	29	71	767	

15 VUOTTA TÄYTTÄNEET			On vastuu- ja luottamustehtäviä	Ei ole vastuu- tai luottamustehtäviä	N (painot.)
Sosioekonominen asema	Maatalousyrittäjä	1999	33	67	138
		2009	35	65	71
	Muu yrittäjä	1999	28	72	302
		2009	22	78	248
	Ylempi toimihenkilö	1999	32	68	622
		2009	29	71	624
	Alempi toimihenkilö	1999	25	75	974
		2009	20	80	801
	Tuotantotyöntekijä	1999	17	83	594
		2009	15	84	402
	Jakelu- tai palvelutyöntekijä	1999	14	86	319
		2009	14	86	245
	Eläkkeellä tai pitkäaikaissairas	1999	13	87	1341
		2009	13	87	1209
	Työtön	1999	13	87	367
		2009	9	91	289
	Opiskelija tai koululainen	1999	18	82	624
		2009	17	83	384
	Omaa kotitaloutta hoitava tai muu	1999	14	86	189
		2009	13	87	113

Liitetaulukko 2. Vapaaehtoistyötä tehneiden osuus sukupuolen ja iän mukaan 1999 ja 2009, miehet ja naiset yhteensä, %

10 VUOTTA TÄYTTÄNEET	Neljän viikon aikana	Ei neljän viikon aikana	Aiemmin 12 kk aikana	Aikaisemmin tai ei koskaan	Yhteensä	N (painot.)
Miehet ja naiset yhteensä	1999	29	71	.	100	5884
	2009	29	.	10	61	100
Miehet	1999	31	69	.	100	2755
	2009	30	.	10	60	100
Naiset	1999	29	71	.	100	3129
	2009	27	.	11	62	100
10-14 vuotta	1999	28	72	.	100	395
	2009	19	.	14	67	100
15-24 vuotta	1999	27	73	.	100	807
	2009	22	.	15	63	100
25-44 vuotta	1999	31	69	.	100	1893
	2009	30	.	12	57	100
45-64 vuotta	1999	33	67	.	100	1795
	2009	33	.	8	58	100
65- vuotta	1999	24	76	.	100	995
	2009	26	.	6	68	100

Liitetaulukko 3. Vapaaehtoistyötä tehneiden osuus sukupuolen, koulutusasteen ja sosioekonomisen aseman mukaan 1999 ja 2009, 15 vuotta täyttäneet, miehet ja naiset yhteensä, %

15 VUOTTA TÄYTTÄNEET			Neljän viikon aikana	Ei neljän viikon aikana	Aiemmin 12 kk aikana	Aikaisemmin tai ei koskaan	Yhteensä	N (painot.)	
Sukupuoli	Miehet ja naiset yhteensä	1999	30	70	.	.	100	5489	
		2009	29	.	10	61	100	4403	
	Miehet	1999	31	69	.	.	100	2560	
		2009	31	.	9	60	100	2053	
	Naiset	1999	28	72	.	.	100	2930	
		2009	28	.	11	61	100	2350	
Koulutusaste	Alempi perusaste tai vähemmän	1999	22	78	.	.	100	1465	
		2009	23	.	6	71	100	759	
	Ylempi perusaste	1999	28	72	.	.	100	690	
		2009	22	.	11	67	100	612	
	Keskiaste	1999	29	71	.	.	100	1948	
		2009	29	.	11	61	100	1766	
	Alin korkea-aste	1999	39	61	.	.	100	733	
		2009	35	.	10	55	100	472	
	Muu korkea-aste	1999	40	60	.	.	100	608	
		2009	39	.	12	50	100	767	
	Sosioekonominen asema	Maatalousyrittäjä	1999	30	70	.	.	100	138
			2009	40	.	10	50	100	71
Muu yrittäjä		1999	35	65	.	.	100	302	
		2009	38	.	11	51	100	248	
Ylempi toimihenkilö		1999	38	62	.	.	100	622	
		2009	39	.	12	49	100	624	
Alempi toimihenkilö		1999	36	64	.	.	100	974	
		2009	29	.	13	58	100	801	
Tuotantotyöntekijä		1999	25	75	.	.	100	594	
		2009	27	.	9	64	100	402	
Jakelu- tai palvelutyöntekijä		1999	23	77	.	.	100	319	
		2009	22	.	7	72	100	245	
Eläkkeellä tai pitkäaikaissairas		1999	25	75	.	.	100	1341	
		2009	27	.	7	66	100	1209	
Työtön		1999	22	78	.	.	100	367	
		2009	20	.	10	71	100	289	
Opiskelija tai koululainen		1999	30	70	.	.	100	624	
		2009	27	.	13	60	100	384	
Omaa kotitaloutta hoitava tai muu		1999	24	76	.	.	100	189	
		2009	26	.	11	63	100	113	

Liitetaulukko 4. Toista kotitaloutta neljän viikon aikana auttaneiden osuus sukupuolen ja iän mukaan 1999 ja 2009, miehet ja naiset yhteensä, %

10 VUOTTA TÄYTTÄNEET		On auttanut	Ei ole auttanut	Yhteensä	N (painot.)
Miehet ja naiset yhteensä	1999	60	40	100	5884
	2009	59	41	100	4645
Miehet	1999	59	41	100	2755
	2009	60	40	100	2179
Naiset	1999	61	39	100	3129
	2009	59	41	100	2466
10-14 vuotta	1999	54	46	100	395
	2009	50	50	100	242
15-24 vuotta	1999	65	35	100	807
	2009	63	37	100	628
25-44 vuotta	1999	68	32	100	1893
	2009	65	35	100	1303
45-64 vuotta	1999	63	37	100	1795
	2009	65	35	100	1589
65- vuotta	1999	38	62	100	995
	2009	42	58	100	883

Liitetaulukko 5. Toista kotitaloutta neljän viikon aikana auttaneiden osuus sukupuolen, koulutusasteen ja sosioekonomisen aseman mukaan 1999 ja 2009, 15 vuotta täyttäneet, miehet ja naiset yhteensä, %

15 VUOTTA TÄYTTÄNEET		On auttanut	Ei ole auttanut	Yhteensä	N (painot.)	
Sukupuoli	Miehet ja naiset yhteensä	1999	61	39	100	5489
		2009	60	40	100	4403
	Miehet	1999	60	40	100	2560
		2009	61	39	100	2053
	Naiset	1999	61	39	100	2930
		2009	59	41	100	2350
Koulutusaste	Alempi perusaste tai vähemmän	1999	47	53	100	1465
		2009	45	55	100	759
	Ylempi perusaste	1999	63	37	100	690
		2009	59	41	100	612
	Keskiaste	1999	65	35	100	1948
		2009	64	36	100	1766
	Alin korkea-aste	1999	69	31	100	733
		2009	63	37	100	472
	Muu korkea-aste	1999	66	34	100	608
		2009	64	36	100	767

15 VUOTTA TÄYTTÄNEET			On auttanut	Ei ole auttanut	Yhteensä	N (painot.)
Sosioekonominen asema	Maatalousyrittäjä	1999	56	44	100	138
		2009	63	37	100	71
	Muu yrittäjä	1999	67	33	100	302
		2009	66	34	100	248
	Ylempi toimihenkilö	1999	66	34	100	622
		2009	65	35	100	624
	Alempi toimihenkilö	1999	68	32	100	974
		2009	67	33	100	801
	Tuotantotyöntekijä	1999	66	34	100	594
		2009	64	36	100	402
	Jakelu- tai palvelutyöntekijä	1999	60	40	100	319
		2009	64	36	100	245
	Eläkkeellä tai pitkäaikaissairas	1999	45	55	100	1341
		2009	49	51	100	1209
	Työtön	1999	65	35	100	367
		2009	62	38	100	289
	Opiskelija tai koululainen	1999	63	37	100	624
		2009	62	38	100	384
	Omaa kotitaloutta hoitava tai muu	1999	71	29	100	189
		2009	52	48	100	113

Liitetaulukko 6. Keitä auttanut neljän viikon aikana 1999 ja 2009, miehet ja naiset yhteensä, %

10 VUOTTA TÄYTTÄNEET		Omia tai puolison vanhempia	Omia tai puolison aikuisia lapsia	Omia tai puolison alaikäisiä, muualla asuvia lapsia	Omia tai puolison sisaruksia	Omia tai puolison lastenlapsia	Muita sukulaisia	Naapureita, ystäviä, työtovereita	Muita ihmisiä	N (painot.)
Miehet ja naiset yhteensä	1999	19	9	—	7	5	13	25	2	5884
	2009	21	10	2	6	6	12	27	3	4645
Miehet	1999	18	7	—	7	3	13	29	2	2755
	2009	21	9	1	7	5	13	29	3	2179
Naiset	1999	20	11	—	7	8	13	22	2	3129
	2009	21	10	2	6	8	12	25	3	2466
10-14 vuotta	1999	3	1	—	2	—	28	26	3	395
	2009	7	0	—	0	0	27	24	4	242
15-24 vuotta	1999	20	0	—	9	—	22	34	3	807
	2009	23	—	0	9	0	24	36	4	628
25-44 vuotta	1999	31	2	—	11	1	14	32	3	1893
	2009	29	2	1	11	1	15	36	4	1303
45-64 vuotta	1999	19	19	—	5	10	9	22	2	1795
	2009	26	18	2	5	12	8	23	4	1589
65-vuotta	1999	1	16	—	2	13	5	11	1	995
	2009	2	15	3	3	12	4	15	1	883

Liitetaulukko 7. Kotitalouteen yksityiseltä henkilöltä neljän viikon aikana apua saaneiden osuus 1999 ja 2009 sukupuolen, koulutuksen ja sosioekonomisen aseman mukaan, 15 vuotta täyttäneet, miehet ja naiset yhteensä, %

15 VUOTTA TÄYTTÄNEET			Saanut apua	Ei ole saanut apua	N (painot.)	
Sukupuoli	Miehet ja naiset yhteensä	1999	49	51	5489	
		2009	49	51	4403	
	Miehet	1999	46	54	2560	
		2009	46	54	2053	
	Naiset	1999	51	49	2930	
		2009	51	49	2350	
Koulutusaste	Alempi perusaste tai vähemmän	1999	41	59	1465	
		2009	44	56	759	
	Ylempi perusaste	1999	50	50	690	
		2009	46	54	612	
	Keskiaste	1999	51	49	1948	
		2009	49	51	1766	
	Alin korkea-aste	1999	54	46	733	
		2009	44	56	472	
	Muu korkea-aste	1999	53	47	608	
		2009	56	44	767	
	Sosioekonominen asema	Maatalousyrittäjä	1999	48	52	138
			2009	42	58	71
Muu yrittäjä		1999	54	46	302	
		2009	55	45	248	
Ylempi toimihenkilö		1999	56	44	622	
		2009	55	45	624	
Alempi toimihenkilö		1999	50	50	974	
		2009	51	49	801	
Tuotantotyöntekijä		1999	49	51	594	
		2009	48	52	402	
Jakelu- tai palvelutyöntekijä		1999	44	56	319	
		2009	42	58	245	
Eläkkeellä tai pitkäaikaissairas		1999	43	57	1341	
		2009	44	56	1209	
Työtön		1999	36	64	367	
		2009	39	61	289	
Opiskelija tai koululainen		1999	54	46	624	
		2009	51	49	384	
Omaa kotitaloutta hoitava tai muu	1999	66	34	189		
	2009	68	32	113		

Liitetaulukko 8. Kotitalouteen palvelua neljän viikon aikana ostaneiden osuus 2009 sukupuolen, koulutusasteen ja sosioekonomisen aseman mukaan, 15 vuotta täyttäneet, miehet ja naiset yhteensä, %

15 VUOTTA TÄYTTÄNEET			Ostanut palvelua	Ei ole ostanut palvelua	N (painot.)
Sukupuoli	Miehet ja naiset yhteensä	2009	26	74	4403
	Miehet	2009	24	76	2053
	Naiset	2009	28	72	2350
Koulutusaste	Alempi perusaste tai vähemmän	2009	29	71	759
	Ylempi perusaste	2009	21	79	612
	Keskiaste	2009	23	77	1766
	Alin korkea-aste	2009	28	72	472
	Muu korkea-aste	2009	35	65	767
Sosioekonominen asema	Maatalousyrittäjä	2009	31	69	71
	Muu yrittäjä	2009	35	65	248
	Ylempi toimihenkilö	2009	35	65	624
	Alempi toimihenkilö	2009	25	75	801
	Tuotantotyöntekijä	2009	20	80	402
	Jakelu- tai palvelutyöntekijä	2009	18	82	245
	Eläkkeellä tai pitkäaikaissairas	2009	29	71	1209
	Työtön	2009	11	89	289
	Opiskelija tai koululainen	2009	21	79	384
	Omaa kotitaloutta hoitava tai muu	2009	27	73	113

Liitetaulukko 9. Yleisesti ottaen ihmisiin voi luottaa 2002 ja 2009, 15 vuotta täyttäneet, miehet ja naiset yhteensä, %

15 VUOTTA TÄYTTÄNEET			Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Ei osaa sanoa	N (painot.)	
Sukupuoli	Miehet ja naiset yhteensä	2002	27	54	11	4	2	3151	
		2009	25	60	12	3	1	4403	
	Miehet	2002	26	56	10	4	3	1542	
		2009	25	61	10	3	1	2053	
	Naiset	2002	28	52	12	5	2	1609	
		2009	25	59	14	2	1	2350	
Ikä	15-24 vuotta	2002	22	58	12	3	2	480	
		2009	24	62	11	2	1	628	
	25-44 vuotta	2002	27	61	9	2	1	1022	
		2009	26	62	10	1	0	1303	
	45-64 vuotta	2002	29	53	11	6	1	1068	
		2009	25	59	13	3	1	1589	
	65- vuotta	2002	29	42	15	8	6	581	
		2009	23	58	14	3	1	883	
	Koulutusaste	Alempi perusaste tai vähemmän	2002	26	44	15	7	5	713
			2009	23	54	17	4	1	759
		Ylempi perusaste	2002	28	51	15	5	1	426
			2009	21	59	14	4	1	612
Keskiaste		2002	26	57	11	4	2	1210	
		2009	24	61	12	2	0	1766	
Alin korkea-aste		2002	29	61	6	2	1	418	
		2009	27	61	10	2	0	472	
Muu korkea-aste		2002	29	60	9	1	0	381	
		2009	29	63	6	1	0	767	
Sosioekonominen asema		Maatalousyrittäjä	2002	30	62	6	2	—	71
			2009	34	51	10	5	—	71
	Muu yrittäjä	2002	27	58	11	3	1	150	
		2009	23	60	11	5	0	248	
	Ylempi toimihenkilö	2002	30	61	7	1	—	382	
		2009	30	64	6	0	—	624	
	Alempi toimihenkilö	2002	28	58	10	2	1	536	
		2009	28	61	10	1	0	801	
	Tuotantotyöntekijä	2002	27	56	11	5	1	339	
		2009	23	62	12	3	0	402	
	Jakelu- tai palvelutyöntekijä	2002	26	56	10	6	1	176	
		2009	16	65	14	2	2	245	
	Eläkkeellä tai pitkäaikaissairas	2002	28	44	14	8	5	826	
		2009	23	57	15	4	1	1209	
	Työtön	2002	24	57	12	3	4	175	
		2009	23	56	20	1	0	289	
	Opiskelija tai koululainen	2002	22	59	13	2	1	400	
		2009	23	63	10	3	1	384	
Omaa kotitaloutta hoitava tai muu	2002	39	42	13		5	95		
	2009	29	55	9	5	2	113		

15 VUOTTA TÄYTTÄNEET			Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Ei osaa sanoa	N (painot.)
Kuntaryhmä	Kaupunkimaiset kunnat	2002	26	55	11	4	2	1965
		2009	25	61	11	2	1	3009
	Taaajaan asutut kunnat	2002	27	54	11	6	1	528
		2009	21	59	16	3	1	673
	Maaseutumaiset kunnat	2002	30	51	12	4	3	657
		2009	29	56	11	2	1	721
Suuralue	Pääkaupunkiseutu	2002	21	61	11	5	2	584
		2009	22	62	12	3	0	850
	Muu Etelä-Suomi	2002	30	54	10	4	2	957
		2009	25	61	10	3	1	1348
	Länsi-Suomi	2002	28	50	15	4	3	814
		2009	26	59	13	2	0	1118
	Itä-Suomi	2002	25	55	11	3	4	418
		2009	26	57	13	3	1	565
	Pohjois-Suomi	2002	31	51	10	5	2	378
		2009	22	61	14	2	1	523

Liitetaulukko 10. Luotan useimpiin asuinalueeni ihmisiin 2002 ja 2009, 15 vuotta täyttäneet, miehet ja naiset yhteensä, %

15 VUOTTA TÄYTTÄNEET			Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Ei osaa sanoa	N (painot.)	
Sukupuoli	Miehet ja naiset yhteensä	2002	31	48	10	4	7	3151	
		2009	40	47	9	2	2	4403	
	Miehet	2002	31	49	9	3	7	1542	
		2009	41	48	8	2	2	2053	
	Naiset	2002	30	48	10	4	7	1609	
		2009	38	46	10	2	3	2350	
Ikä	15-24 vuotta	2002	22	49	14	4	7	480	
		2009	35	44	15	4	3	628	
	25-44 vuotta	2002	25	54	12	3	6	1022	
		2009	36	52	10	1	2	1303	
	45-64 vuotta	2002	35	48	8	3	5	1068	
		2009	39	48	8	2	2	1589	
	65- vuotta	2002	39	38	5	5	12	581	
		2009	48	40	6	2	4	883	
	Koulutusaste	Alempi perusaste tai vähemmän	2002	38	38	7	4	10	713
			2009	48	38	8	2	3	759
		Ylempi perusaste	2002	27	49	13	5	7	426
			2009	36	44	12	4	3	612
Keskiaste		2002	29	49	10	4	7	1210	
		2009	37	49	10	2	2	1766	
Alin korkea-aste		2002	30	57	7	2	4	418	
		2009	40	51	7	1	2	472	
Muu korkea-aste		2002	26	56	12	1	5	381	
		2009	40	51	7	1	1	767	
Sosioekonominen asema		Maatalousyrittäjä	2002	55	37	6	1	2	71
			2009	62	33	3	2	—	71
	Muu yrittäjä	2002	34	46	10	2	7	150	
		2009	42	45	6	4	2	248	
	Ylempi toimihenkilö	2002	23	60	10	2	4	382	
		2009	39	54	6	1	1	624	
	Alempi toimihenkilö	2002	29	54	9	3	5	536	
		2009	38	49	10	1	2	801	
	Tuotantotyöntekijä	2002	29	53	7	3	8	339	
		2009	37	50	10	2	1	402	
	Jakelu- tai palvelutyöntekijä	2002	30	48	12	4	6	176	
		2009	31	50	12	3	4	245	
	Eläkkeellä tai pitkäaikaissairas	2002	38	40	6	5	10	826	
		2009	44	42	8	3	3	1209	
	Työtön	2002	27	47	15	5	6	175	
		2009	31	48	16	2	2	289	
	Opiskelija tai koululainen	2002	22	48	16	4	7	400	
		2009	36	46	13	2	2	384	
	Omaa kotitaloutta hoitava tai muu	2002	28	45	11	5	9	95	
		2009	45	47	5	3	1	113	

15 VUOTTA TÄYTTÄNEET			Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Ei osaa sanoa	N (painot.)
Kuntaryhmä	Kaupunkimaiset kunnat	2002	25	51	11	4	8	1965
		2009	35	50	10	2	2	3009
	Taaajaan asutut kunnat	2002	39	46	7	3	5	528
		2009	43	44	9	2	2	673
	Maaseutumaiset kunnat	2002	41	44	7	2	5	657
		2009	54	37	5	2	2	721
Suuralue	Pääkaupunkiseutu	2002	19	52	15	5	8	584
		2009	29	55	13	3	1	850
	Muu Etelä-Suomi	2002	34	47	7	4	8	957
		2009	40	47	8	2	3	1348
	Länsi-Suomi	2002	33	48	9	3	6	814
		2009	47	42	8	2	2	1118
	Itä-Suomi	2002	34	48	8	3	7	418
		2009	44	44	10	1	1	565
	Pohjois-Suomi	2002	32	49	10	3	6	378
		2009	36	48	9	3	5	523

Liitetaulukko 11. Kaltaisellani ihmisellä ei ole mitään sananvaltaa siihen, mitä valtiovalta tekee 2002 ja 2009, 15 vuotta täyttäneet, miehet ja naiset yhteensä, %

15 VUOTTA TÄYTTÄNEET			Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Ei osaa sanoa	N (painot.)	
Sukupuoli	Miehet ja naiset yhteensä	2002	30	30	24	9	6	3151	
		2009	28	29	30	10	3	4403	
	Miehet	2002	31	29	25	9	5	1542	
		2009	28	30	29	11	2	2053	
	Naiset	2002	29	31	24	9	7	1609	
		2009	27	29	32	8	4	2350	
Ikä	15-24 vuotta	2002	18	32	30	10	7	480	
		2009	17	34	34	11	4	628	
	25-44 vuotta	2002	23	34	30	10	3	1022	
		2009	19	31	37	10	2	1303	
	45-64 vuotta	2002	33	30	23	9	5	1068	
		2009	31	28	29	9	3	1589	
	65- vuotta	2002	48	22	12	6	11	581	
		2009	42	25	19	8	6	883	
	Koulutusaste	Alempi perusaste tai vähemmän	2002	46	22	13	5	12	713
			2009	42	24	21	7	7	759
Ylempi perusaste		2002	32	31	21	9	6	426	
		2009	26	31	29	8	5	612	
Keskiaste		2002	30	33	24	9	4	1210	
		2009	30	31	28	8	2	1766	
Alin korkea-aste		2002	21	36	31	10	2	418	
		2009	25	31	32	11	2	472	
Muu korkea-aste		2002	9	28	45	14	3	381	
		2009	11	29	43	16	2	767	
Sosioekonominen asema	Maatalousyrittäjä	2002	36	40	16	7	1	71	
		2009	33	22	37	8	—	71	
	Muu yrittäjä	2002	26	30	28	12	4	150	
		2009	28	21	37	12	1	248	
	Ylempi toimihenkilö	2002	8	29	47	13	2	382	
		2009	11	28	45	14	1	624	
	Alempi toimihenkilö	2002	25	36	26	10	3	536	
		2009	23	31	35	9	2	801	
	Tuotantotyöntekijä	2002	38	28	22	9	3	339	
		2009	32	32	25	8	2	402	
	Jakelu- tai palvelutyöntekijä	2002	35	39	16	6	3	176	
		2009	30	34	24	8	3	245	
	Eläkkeellä tai pitkäaikaissairas	2002	45	25	13	6	10	826	
		2009	41	26	20	7	5	1209	
	Työtön	2002	42	24	22	7	6	175	
		2009	25	32	31	8	4	289	
	Opiskelija tai koululainen	2002	15	32	30	11	8	400	
		2009	17	33	34	10	5	384	
Omaa kotitaloutta hoitava tai muu	2002	27	24	27	8	13	95		
	2009	19	34	34	8	5	113		

15 VUOTTA TÄYTTÄNEET			Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Ei osaa sanoa	N (painot.)	
Kuntaryhmä	Kaupunkimaiset kunnat	2002	27	29	27	10	6	1965	
		2009	24	30	33	10	3	3009	
	Taajaan asutut kunnat	2002	35	30	22	7	6	528	
		2009	36	28	23	9	4	673	
	Maaseutumaiset kunnat	2002	35	32	20	6	6	657	
		2009	34	28	27	8	3	721	
	Suuralue	Pääkaupunkiseutu	2002	21	29	34	10	5	584
			2009	20	30	35	12	3	850
Muu Etelä-Suomi		2002	34	31	20	8	6	957	
		2009	29	29	30	9	3	1348	
Länsi-Suomi		2002	31	30	24	9	6	814	
		2009	28	30	30	9	3	1118	
Itä-Suomi		2002	33	30	23	7	7	418	
		2009	33	29	28	7	3	565	
Pohjois-Suomi		2002	30	29	26	10	4	378	
		2009	29	30	28	10	3	523	

Laatuseloste: Ajankäyttötutkimus 2009, osallistuminen ja vapaaehtoistyö

Tietojen relevanssi

Julkaisun tiedot perustuvat Tilastokeskuksen vuosien 1999 ja 2009 ajankäyttötutkimusten haastatteluaineistoihin. Vertailuaineistona käytettiin myös vuoden 2002 vapaa-aikatutkimusta. Tutkimusten tiedonkeruutavat poikkeavat jonkin verran toisistaan. Vapaa-aikatutkimuksissa käytettiin yksilöotosta, kun taas ajankäyttötutkimuksissa haastateltiin kotitalouksien 10 vuotta täyttäneitä jäseniä.

Ajankäyttötutkimuksen haastattelut tehtiin tietokoneavusteisina käynti- ja puhelinhaastatteluina. Varsinaiset ajankäyttötiedot kerättiin vastaajille jätetyillä päiväkirjoilla, joihin merkittiin ajankäyttö 10 minuutin tarkkuudella kahdelta vuorokaudelta. Eri toimintoihin käytetyn ajan lisäksi selvitetään ajankäytön päivä- ja viikkorytmejä sekä yhdessäoloa. Tutkimuksella selvitetään mm. työaika, kotitöihin, nukkumiseen ja ruokailuun kulunutta aikaa, vapaa-ajan harrastuksia sekä yhdessäoloa ja toimintopaikkaa. Lisäksi tutkitaan ajankäytön rytmejä vuorokauden, viikonpäivän ja vuodenajan mukaan. Tässä julkaisussa raportoidaan vain haastattelutuloksia.

Tilastokeskus on tehnyt koko väestöä koskevia ajankäyttötutkimuksia vuosina 1979, 1987–1988, 1999–2000 ja 2009–2010. Ensimmäisen tutkimuksen aineisto kerättiin syys–marraskuussa, ja se koski 10–64-vuotiasta väestöä. Myöhemmät tutkimukset ovat 12 kuukaudelta, ja ne kohdistuvat 10 vuotta täyttäneeseen väestöön. Kaksi viimeisintä aineistoa on kerätty Eurostatin suositusten mukaisesti kotitalouksittain. Kaksi ensimmäistä tutkimusta tehtiin yksilöotoksille.

Tutkimuksen menetelmäkuvaus

Ajankäyttötutkimuksen otos poimittiin Tilastokeskuksen koko väestöä koskevasta tilastollisesta rekisteristä, joka on muokattu väestön keskusrekisteristä. Otanta-asetelmana on yksiasteinen ryväsotanta, jossa ryppäinä ovat kotitaloudet ja tutkimusyksikköinä henkilöt. Rekisterissä ei ole kotitaloutta koskevaa tietoa, minkä vuoksi asuntokuntaa käytetään poiminnassa kotitalouden asemesta. Asuntokunta muodostettiin henkilöistä, joilla oli sama kotipaikkatunnus. Useimmissa tapauksissa yksi asuntokunta käsittää yhden kotitalouden, minkä vuoksi asuntokuntaa käytetään kotitalouden approksimaationa.

Ajankäyttötutkimuksen otokseen poimittiin 4 500 kotitaloutta, joihin kuului 11 504 henkilöä, joista 9 987 oli täyttänyt 10 vuotta. Kotitalousotos poimittiin henkilöotoksena siten, että rekisteristä poimittiin systemaattisella otannalla 15 vuotta täyttäneitä henkilöitä, joille otettiin mukaan samassa asunnossa asuvat henkilöt. Asuntokunnan poimintatodennäköisyys on riippuvainen asuntokunnan otantakehikkoon kuuluvien henkilöiden lukumäärästä eli tässä tapauksessa 15 vuotta täyttäneiden henkilöiden määrästä.

Ajankäyttötutkimuksen perusjoukkona on kotitalousväestö, jolloin laitoksissa asuvat ja varusmiehet kuuluvat tutkimuksen ylitteeseen. Heidät rajattiin poimittaessa tai tietojenkeruuvaiheessa pois otoksesta. Rekisterin päivitysviiveestä johtuen mukana oli myös kuolleita ja ulkomaille muuttaneita henkilöitä, jotka luokiteltiin ylitteeseen kuuluviksi. Ylitteeseen kuuluvia kotitalouksia oli 98 (2 %), joiden poistamisen jälkeen otokseen jäi 4 401 kotitaloutta, joista kadoksi jäi 1 787 kotitaloutta (40 %).

Kustannusten säästämiseksi otos allokoitiin puhelin- ja käyntihaastatteluihin satunnaisprosessilla siten, että lopullisessa aineistossa olisi yhtä paljon puhelin- ja käyntihaastatteluja. Ajankäyttötutkimuksen tutkimusasetelman mukaan vuoden jokaiselle viikolle allokoitiin yhtä monta kotitaloutta. Tietojen keruu ajoittui 52 viikon ajanjaksolle alkaen vuoden 2009 viikosta 17.

Haastattelun yhteydessä otoksesta poistettiin kotitaloudesta muuttaneet henkilöt, joita oli 586 henkilöä. Otokseen kuulumattomista kotitalouksista otoskotitalouksiin oli muuttanut 177 henkilöä, jotka lisättiin otokseen. Netto-otokseksi saatiin 9 742 henkilöä. Ylitteoa kotitalousotoksen henkilöt mukaan lukien oli kaikkiaan 245 henkilöä.

Tietoja ei saatu kerättyä kaikilta kotitalouksilta tai henkilöiltä. Näitä kutsutaan tutkimuskadoksi. Alkiokadon määrää mitataan ilmoittamalla kadoksi jääneiden alkioiden osuus prosentteina.

Kotitalouskato painotettuna oli 40 %, joka on lähes sama kuin ilman painotusta laskettu, joka oli 41 %. Ajankäyttötutkimukseen osallistuneiden kotitalouksien kaikilta henkilöiltä ei saatu haastattelua. Näitä henkilöitä oli 5 % vastanneiden kotitalouksien henkilöistä.

Ajankäyttötutkimuksessa oli mahdollista kerätä tietoja sijaisvastaajalle tilanteessa, jossa henkilöä ei tavoitettu. Nämä henkilöt hyväksyttiin tutkimuksen aineistoon ajankäyttötutkimuksessa, sillä osa heistä piti päiväkirjaa, mutta vapaa-aikakysymysten osalta he kuuluvat katoon, sillä sijaisvastaajilta ei kysytty vapaa-aikakysymyksiä, ja kadon syyn mukaisessa luokituksessa henkilö, jonka tiedot oli saatu sijaisvastaajalta, luokiteltiin ”ei tavoitettu” -luokkaan. Sijaisvastaajia oli 546 henkilöä.

Vapaa-aikakysymyksiin vastasi 4 645 henkilöä, ja vastausosuus painotettuna oli 52 % ja painottamatta 48 %.

Vastauskadolle oli käytettävissä poiminnan yhteydessä muodostettuja rekisterien käyttöön perustuvia muuttujia kuten demografiset tiedot, alueeseen ja koulutukseen liittyvät tiedot. Näistä esitetään lyhyesti sisällysmistodennäköisyyksillä painotettuina laskettuja osuuksia. Miesten vastanneiden osuus, 48 %, oli alempi kuin naisilla, joista 55 % osallistui tutkimukseen. Alimman asteen koulutuksen omaavista 45 % vastasi, keskiasteen vastausosuus oli 53 % ja ylimmän asteen 58 %. Nuorten ikäluokassa saatiin alhaiset vastausosuudet: 10–14-vuotiailla 38 % ja 15–19-vuotiailla 39 %. Keski-ikäisten vastausosuus oli 50 % – 53 % ja vanhemman väestöryhmän, 60–74-vuotiaiden, vastanneiden osuus oli 61 %. Kaupunkimaisissa kunnissa vastanneita oli 50 %, taajaan asutuissa tai maaseutumaisissa kunnissa 55 %. Estimointivaiheessa käytettävissä olleita rekistereistä saatuja tietoja hyödynnettiin kalibrointiestimaattoreiden avulla, jotka vakioivat rekisterimuuttujien frekvenssit vastaamaan todellisia arvoja.

Painot ovat estimoinnissa käytettäviä kertoimia, joilla otos laajennetaan koskemaan koko perusjoukkoa. Painot lasketaan useassa vaiheessa, jotka ottavat huomioon otanta-asetelman ja kadon vaikutuksen korjauksen. Lisäksi painot vakioidaan kalibrointitekniikalla vastaamaan rekistereistä saatavia tietoja. Painotuksessa annetaan viikompäiville ja kuukausille sama ”edustavuus” siinä mielessä, että painojen summat yksikkötasolla ovat samat. Otos on kiintiöity siten, että kunkin viikompäivän ja kuukauden otoskoko on vakio. Vastanneiden määrät viikompäivinä ja kuukausitasolla vaihtelevat riippuen kadosta ja siirretyistä kohteista.

Väkiluku kasvaa kuukausittain. Jos painotus tehdään kuukausittain, niin seurauksena loppuvuoden kuukaudet saavat aineistossa ”yliedustuksen”, minkä vuoksi painotuksessa on väestömääräksi valittu vuoden 2009 lopun tilanne, jolloin eri kuukausien edustavuuteen ei tule eroja, ja jossa kuukausivakiointi säilyttää kunkin ajankohdan edustavuuden vastausmääristä riippumatta. Väestömäärät vastaavat kotitalousväestöä, joka on saatu vähentämällä maassa asuvasta väestöstä rekisteriin sisältyvä ”laitosväestö” eli ns. 900-ryhmä. Varusmiehet eivät kuuluneet tutkimuksen perusjoukkoon, minkä vuoksi estimoidut varusmiesten vuosikeskiarvot vähennettiin varusmiesten ikäluokista.

Ajankäyttötutkimukseen tulevat asutokunnat poimittiin Tilastokeskuksen koko väestöä koskevasta tilastollisesta rekisteristä, jossa henkilöt olivat kotipaikkatunnuksen mukaisessa järjestyksessä. Poimintamenetelmänä oli systemaattinen poiminta, jolloin saadaan alueellisesti oikein jakautunut otos. Paino laskettiin kotitaloudelle ja kaikki kotitalouden jäsenet saivat otanta-asetelman mukaisesti saman painon. Tätä painoa käytettiin laskettaessa vastanneiden osuuksia ja kadon jakaumia.

Painot vakioitiin kalibrointiestimaattoreihin perustuvalla menetelmällä ikä- ja sukupuoliryhmien, alueen, kuntatyyppien, koulutuksen ja verotettavan tulon mukaan. Samaan kalibrointiin liitettiin viikkovakiointi ja kuulumisen työttömien työnhakijoiden rekisteriin tutkimuskuukautena. Näiden muuttujien luokat muutettiin binäärisiksi muuttujiksi siten, että muuttujan arvo on 1 kun henkilö kuuluu luokkaan ja 0 muulloin. Binäärimuuttujille laskettiin kotitalouskohtaiset summat, joita käytettiin kalibrointiprosessissa muuttujina. Tällä menettelyllä kotitalouden kaikilla jäsenillä on sama paino, joka tuottaa ikä- ja sukupuoliluokkien frekvenssien piste-estimaateille oikeat arvot. Kalibrointi tehtiin Kalmar-ohjelmistolla lineaarista etäisyysfunktioita käyttäen. Kalibrointi tuotti muutaman suuren painon sellaisissa osajoukoissa, joissa oli vähän vastanneita.

Tietojen oikeellisuus ja tarkkuus

Monimutkaisesta otanta- ja estimointiasetelmasta johtuen käytettävissä ei ollut valmisohjelmistoa, jolla keskivirheet olisi voitu laskea. Analyttisen keskivirheen estimaattorin lausekkeen johtaminen on vaativa tehtävä. Näistä syistä johtuen keskivirheille laskettiin approksimaatiot SUDAAN-valmisohjelmalla, joka ottaa huomioon otanta-asetelmaan sisältyvän kotitalouden jäsenten välisen riippuvuuden.

Kalibrointiestimaattorit korjaavat vastauskadon aiheuttamaa virhettä tutkimustuloksissa ja samalle ne yleensä pienentävät keskivirheitä muuttujilla, joilla on lineaarista riippuvuutta kalibrointivektorin muuttujiin. SUDAAN:lla lasketuissa luvuissa ei ole otettu huomioon kalibrointiestimaattorien vaikutusta, joten saadut keskivirheet ovat konservatiivisia approksimaatioita estimointiasetelman mukaisille keskivirheille.

Vapaaehtoistyöhön osallistuu usein koko perhe, jolloin tutkimusmuuttujat ovat kotitalouden suhteen sisäkorreloituneita. Muuttujille laskettiin asetelmakertoimet, joiden perusteella voidaan arvioida muuttujien ryvästymistä kotitalousotoksessa. Asetelmakerroin *DEFF* on aineistosta asetelmaperusteisesti lasketun varianssin ja yksinkertaisen satunnaisotannon varianssin suhde.

Tietojen ajantasaisuus

Ajankäyttötutkimus tehdään kymmenen vuoden välein.

Tietojen saatavuus

Ajankäyttötutkimuksen perustietoja julkaistaan Tilastokeskuksen Internet-sivuilla. Tutkimustuloksia julkaistaan myös paperimuotoisena. Suomen tietoja sisältyy myös Eurostatin julkaisuihin, jotka ovat saatavissa Internetissä.

Tietojen vertailukelpoisuus

Sekä ajankäyttötutkimus että vapaa-aikatutkimus tuottavat tietoa luottamuksesta. Verrattaessa ajankäyttötutkimuksen tietoja vapaa-aikatutkimuksen tietoihin on otettava huomioon erot tiedonkeruussa. Ajankäyttötutkimuksen luottamusta koskevat kysymykset on muotoiltu yhdenmukaisiksi vapaa-aikatutkimuksen kysymysten kanssa. Yleisesti ottaen ajankäyttö- ja vapaa-aikatutkimusten tulokset ovat varsin yhtenäiset. Koska ajankäyttö- ja vapaa-aikatutkimukset suoritetaan ajallisesti lomittain, vertailukelpoisia aikasarjoja on mahdollista muodostaa.

Tietojen yhtenäisyys

Osassa Tilastokeskuksen aineistoista osallistumista ja luottamusta koskevat tiedot saattavat poiketa toisistaan. Puhtaita vertailuasetelmia pystytään tekemään vain harvoin. Kysymysten sanamuotoja koskevaa kansainvälistä tutkimusta on runsaasti, mutta kansallista tutkimusta on vielä melko vähän. Yhdistävänä tekijänä näissä tutkimuksissa ovat havainnot surveyn herkästä luonteesta. Pienetkin muutokset sanamuodoissa ja vastausluokissa saavat aikaan joskus huomattaviakin eroja vastausjakaumissa. Tämä tulee ottaa huomioon tulosten raportoinnissa ja tiedon käytössä. Eri tutkimukset voivat haarukoida tutkimuksen kohteena olevan ilmiön tasoa, mutta faktamaista tiedon käyttöä tulisi välttää.

Lisätietoja

Riitta Hanifi (09) 1734 2946

Hannu Pääkkönen (09) 1734 3229

Vastaava tilastojohtaja:

Riitta Harala (09) 1734 3604

ajankaytto@tilastokeskus.fi

www.tilastokeskus.fi

Lähde: Ajankäyttötutkimus 2009, Tilastokeskus

Asiakaspalaute: www.tilastokeskus.fi/palaute